Destine Trans(i)nistr(i)ene

Vladimir Beșleagă

*(De vorbă cu mine însumi cu prilejul participării la Simpozionul internațional **Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora**, desfășurat la Iași, 23-24 mai 2003)*

Aș vrea / aș fi vrut să mă fi născut / să mă nasc la Iași sau, cel puțin, într-o suburbie a orașului. Aș vrea să fi venit pe lume prin 1985 sau măcar în 1980, ca să pot face studii liceale și, apoi, universitare în acest fascinant centru de cultură, dar... altfel a fost să fie, și asta se numește: **destin**.

„S-a spus adesea despre România că e o țară de **răspântie**, cu note specifice ce decurg de aici. Cu atât mai justificată este o asemenea poziție pentru **Basarabia: răspântia răspântiei**, spune academicianul Alexandru Zub în eseu *Basarabia și discursul identitar*. Și continuă: n-ar fi un simplu joc de cuvinte când e vorba de partea dintre Prut și Nistru a Moldovei, un spațiu de confruntări dramatice, de interferențe și de osmoze contradictorii”¹... Iar Transnistria? Nu este ea oare o **răspântie a răspântiei răspântiei**? Te apucă amețeala numai când încerci să rostești o asemenea frământătură de limbă, dar și mai terifiantă este realitatea ce se ascunde în spatele acestui toponim, căruia eu i-am găsit o transcriere aproape adecvată: **Transnistria...**

În acest spațiu R3 (de răspântie la gradul trei) m-am născut, am făcut școală și m-am format până la vârsta de 19 ani. Când s-a trezit în mine conștiința de sine, - era în anii grei de după război, foamete, mizerie, nedreptăți sociale, incultură, - satul meu natal mi-a apărut ca o fundătură a lumii, „o groapă”, precum am notat în jurnalul meu de tinerețe. Ceea ce-mi lipsea mai mult era că nu aveam carte, cărți... Nu am avut norocul de o bibliotecă în casa părintească, mama mea fiind o fiică de țărani, iar tatăl mic funcționar. Cu toate acestea... destinul a hotărât să mă fac **scriitor**. Gestația mea ca profesionist al condeiului a durat atât de mult, astfel încât, la o vârstă la care mulți autori își încheie cariera, eu abia o începeam. Am avut, propriu zis, trei debuturi (1948, 1956, 1965), din care doar ultimul poate fi considerat cel adevărat. Târziu, foarte târziu... Acum, la vârsta pe care am atins-o, încercând să recapitulez / să schițez o traiectorie a evoluției mele intelectuale și literare, aș putea spune că, în pofida adversităților timpului în cadrul căruia m-am produs, am avut și un dram de noroc. Din 1932 și până în 1937, în fosta R.A.S.S.M. a funcționat alfabetul românesc, pe care l-am cunoscut de mic, deși, când am devenit elev, acesta nu se mai învăța la școală. Dar cei trei ani și mai bine de **administrație civilă românească în**

¹ Alexandru Zub, *Basarabia și discursul identitar*, „Dacia literară”, nr. 4 (43), 2001, p.1.

Transnistria? Atunci am făcut clasa a patra primară și două clase de liceu chiar în satul meu... Iar satul meu natal se numește **Mălăiești**. Târziu, în ultimele decenii, am aflat că localități cu același nume sunt o **duzină** în Țară, trei în Basarabia și două (unul dispărut azi, și al meu, sat mare) așezate pe stânga Nistrului. Iar atunci, în anii de școală și de facultate, când cutreieram podurile caselor cu speranța de a descoperi cărți românești, care să fi fost cruțate de pârjolul războiului și al evacuării, am găsit un manual de *Geografie a României* de S. Mehedinți, în care am citit o notă la subsol despre **românii de dincolo de Nistru**, apoi prefața la *Dicționarul limbii române* de Lazăr Șăineanu, care mi-au adus adevăruri lingvistice și istorice privind românii transnistrieni. Atunci s-a cristalizat în mine ceea ce se numește în mod curent conștiința de neam. Dar totul venea în acută contradicție cu ideologia oficială, ce ne era inoculată în mod presant prin școală. O adevărată revelație a constituit-o pentru mine secvența despre mitropolia Proilavei din eseul *Basarabia* de Mihai Eminescu. „...Să revenim la mitropolia Proilavei. De eparhia acestei mitropolii se ținea: 1. Silistra, Brăila, Chilia... 2. Reni, Ismail, Acherman... 3. Toate satele românești dintre Nistru și Bug... Citat anume e orașul Dubăsari, dincolo de Nistru, care se ținușe de episcopia Hușilor. Dar la sud de Dubăsari sunt Mălăieștii, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Ocna și încă foarte multe sate, rămase până azi românești”²...

Mălăieștii, satul meu, acela care mi s-a părut a fi un loc blestemat, uitat de lume, s-a înălțat în ochii mei ca o adevărată împărăție de basm, cu tot tragismul existenței lui. Așa se face că pe parcursul vieții nu numai că i-am dedicat una din cărțile mele, dar am căutat să cunosc pe cât am putut mai mult și mai bine istoria și pe oamenii lui, cei care au fost și pe cei care mai sunt. Din manualul de geografie amintit am luat cunoștință de scrisorile pe care le scria la 1917 bătrânul Filimon Marian din Mălăiești în redacția „Cuvântului moldovenesc” al lui Pan Halippa de la Chișinău, rugând să trimită în sat un preot care să țină slujba pe moldovenește, deoarece oamenii nu înțeleg slavona... Copilăria mea până la zece ani am trăit-o în casa de vizavi de cea a lui moș Filimon, i-am cunoscut pe fiul și nepoții lui... Iar în primăvara lui 1942, mergând cu bunelul meu de pe tată, Luca Beșleagă, cu căruța la arat (bunelul de pe mamă, Andrei Ciocârlan, a murit în exil, deportat fiind împreună cu fiul și soția), ajungând la șosea, vedem venind dinspre Dubăsari o limuzină decapotabilă și în ea câteva persoane de înalt rang. Bunelul oprește ceva mai departe. Mașina, însă, oprește și ea. Se ridică un bărbat în picioare și face semn către bunelul Luca să se ducă spre el. Bunelul îmi lasă hățurile și se apropie de mașina din șosea. Vorbesc o vreme ceva, după care limuzina își urmează calea spre Tiraspol, iar bunelul se întoarce la căruță. „Era domnul Alexianu, guvernatorul Transnistriei, mi-a spus bunelul. M-a întrebat,

² Mihai Eminescu, *Opere*, vol. X, p. 64.

cum trăim noi acum, cu românii. I-am spus: <Mulțumim lui Dumnezeu, bine. Iaca ne-ați întors credința, ne-ați dat înapoi pământul luat de bolșevici la colhoz>”. Astfel, l-am văzut cu ochii mei de copil pe acel martir al neamului românesc care a fost profesorul Alexianu, executat la ordinele Kremlinului alături de mareșalul Antonescu... Apropo, în *Cartea moldovanului*, editată de transnistrianul refugiat în România, Nichita Smochină, pentru transnistrieni, în 1943, carte vânată de securitatea sovietică și nimicită, din care s-a găsit un exemplar la o bătrână din regiunea Odesa, citim următorul cuvânt al mareșalului **către transnistrieni**: „Luptăm pentru dreptatea, viața și libertatea tuturor. Luptăm deci și pentru voi, iubiți transnistrieni”...

Acum mă gândesc ce mi-ar fi oferit destinul, dacă după absolvirea școlii medii (cu medalie de aur), aș fi plecat la studii într-unul din marile orașe ale Imperiului sovietic, așa cum eram sfătuit, dar nu la filologie la Chișinău? M-aș fi făcut eu oare scriitor? Desigur că nu. De altfel, dintre toate artele, câte există, cel mai mult mi-a plăcut muzica, în visele mele cele mai secrete aș fi dorit să mă consacru muzicii, dar, iarăși, destinul a vrut altfel. Nu am avut condiții, nu am avut parte de un instrument, de școală specială, pe când cuvântul, marele miracol al limbii, era la dispoziția și discreția mea. Chiar dacă mediul lingvistic în care m-am format era unul prea aspru și, adesea elementar, în schimb, pur și sănătos...

Înainte de a trece la unele momente ce țin de literatura transnistriană propriu zisă, dacă ar fi să existe așa ceva, doresc să mă opresc pe scurt la câteva destine umane din această sfâșiată și însângerată zonă de margine a românității. Recunosc, cu toată rușinea, că, deși am auzit și citit mai demult despre acel personaj legendar, originar din satul meu, despre care a scris atât de elogios Cehov, abia recent am luat cunoștință de studiul magistral al clasicului rus intitulat *Sahalin*. O lucrare ignorată de ideologia sovietică, pentru că vorbea despre Rusia ca o imensă închisoare, iar Sahalinul nu era decât un simbol și o expresie a acelei Rusii. Întreaga carte este, aș zice, dominată de figura legendară, - mai exact, devenită legendară, a lui Mihail Mățul, sau, cum îl ortografiază în manieră franceză Cehov: Mițul, cu accentul pe ultima silabă. Cine a fost acest Mățul- Mițul? Un mălăieștean născut la 1843, care a făcut studii de agronomie la Sankt-Petersburg și care, în 1870, este inclus într-o echipă de specialiști din partea guvernului țarist cu misiunea de a efectua un studiu asupra recent acaparatului teritoriu din extremul orient - insula Sahalin. „În cadrul expediției din anul 1870, trimisă din Petersburg sub conducerea lui Vlasov, scrie Cehov, a luat parte și agronomul Mihail Semionovici Mițul, un om de o rară ținută morală, de o forță de muncă ieșită din comun, optimist și idealist, fire pasionată, care era capabil să inspire și altora propriile pasiuni. Avea pe atunci 35 de ani (eroare: Mățul era născut în 1843, deci avea numai 27 de ani - V.B.)”. În continuare, scriitorul remarcă munca până la uitare de sine a acestui minunat om, care a văzut în acea insulă bântuită de furtuni și cețuri un rai pământesc, pe care se poate dezvolta o agricultură bogată. Această idee, continuă Cehov, „l-a pasionat

într-atât pe Mițul, încât el s-a consacrat pe de-a întregul ei. A îndrăgit din tot sufletul insula Sahalin și la fel cum o mamă nu observă la copilul ei unele defecte, așa și el nu a văzut pe această insulă care a devenit cea de-a doua patrie a lui, solul înghețat și cețurile frecvente”. Întreaga muncă de investigație s-a materializat într-o monografie, *Sahalin sub aspectul agriculturii*, editată în 1873. Despre sfârșitul prematur al acestui om, Cehov spune cu mult regret că nu a trăit nici până la 45 de ani, că a murit de inimă rea, cu nervii zdruncinați, că a rămas în memoria celor ce l-au cunoscut, ca o legendă. Mormântul lui se află pe vârful unei coline, de pe care se deschide imensitatea Oceanului Pacific... Așadar, un mălăieștean de o înzestrare excepțională este trimis de țarism să muncească în cealaltă extremitate a vastului imperiu, iar nu la ai săi, acasă. Or, atâtea destine de intelectuali s-au pierdut pe parcursul secolelor de înstrăinare!... Un alt transnistrian, de data aceasta născut într-un sat de lângă Dubăsarii amintiți de Eminescu, s-a numit Lupul (rusificat: Luppol). A fost membru al Academiei (1939), arestat în urma represiunilor staliniste, deținut într-o celulă împreună cu academicianul Vavilov; moare în 1942. Și atâția alții, dintre care vom mai aminti pe scriitorul Nicolae Țurcanu, cel care a avut norocul să nu fie decapitat în anii masacrului intelectualității transnistriene din anii '30 și a ajuns să se manifeste liber, odată cu instalarea administrației civile române în Transnistria. Iată doar două catrene din vibrantul și emoționantul său poem, pe care l-a scris aflat într-o călătorie la București, în martie 1942:

„Bună ziua, deal și vale,
Salut, netedă câmpie,
Bună ziua, frați și neamuri,
Salut, dulce Românie.

...Salut, dulce Românie,
Frate, soră, mamă, tată,
Noi vă zicem: „Bună ziua,
Dar adio-niciodată”.

Ce i-a adus destinul acestui poet? După revenirea în 1944 a rușilor, atât el, cât și un alt poet transnistrian, Iacob Doibani, la fel ca în 1941 basarabeanul Nicolae Costenco, au fost duși și au făcut 10 ani de **gulag**...

A existat o literatură în Transnistria? Răspunsul poate fi afirmativ, cel puțin pentru perioada mai recentă. Adică, abia în secolul al XX-lea. Dar acest segment de timp se desfășoară în condițiile nefaste ale regimului totalitar comunist, cu pressingul lui ideologic și cu o cenzură mai mult decât drastică. O înfirișare de creație literară cultă se înregistrează în anii '30, în condițiile reducerii marilor clasici ai literaturii române și a scrisului românesc. Dar... curând vine tăvălugul represiunilor și cei mai buni sunt masacrați... Nu mă pot abține să nu iau atitudine în problema marelui romancier român Liviu Rebreanu. „Despre românii de dincolo de Nistru, alcătuind o Republică Moldovenească demonstrativă în cadrul Rusiei Sovietice, n-avem decât informații sporadice, spune Rebreanu în «România literară» din martie 1933, referindu-se la o

informație din «Viața Basarabiei»... o harnică mișcare literară a început în Republica Moldovenească... Interesant este, îndeosebi, că literatura aceasta s-a născut fără nici o legătură cu tradiția românească și a crescut fără a fi câtuși de puțin influențată de literatura noastră, păstrându-și, totuși, mai ales în limbă, caracterul specific moldovenesc. Încolo, evident, se mișcă pe linia generală a împrejurărilor în care trăiește, ceea ce înseamnă că e o artă de luptă revoluționară, cu tendințe, ideologie, mentalitate marxistă”... După ce citează mai multe nume de autori transnistrieni, dintre care doar unii erau ca atare, ceilalți proveneau din Basarabia și chiar din Regat, Rebreanu ține să încheie în felul următor: „Concluzia pe care o provoacă înșirarea aceasta seacă de nume de poeți și prozatori din Moldova Socialistă e cu două fețe. Nu poate însă să nu ne bucure existența unei mișcări literare românești, indiferent de tendințele ei sociale. Precum nu poate să nu ne întristeze că Statul Român n-a fost în stare să încurajeze măcar jumătate atâția scriitori în Basarabia noastră liberă”... Vai, dar după ce i-a încurajat, același stat sovietic i-a devorat pe cei mai mulți cu adevărată sălbăticie... De unde avea să prevadă Liviu Rebreanu marea tragedie la acea vreme?...

Mă întrebam ceva mai sus, dacă putem admite că a existat o literatură în Transnistria. Oricât ar părea de paradoxal, convingerea mea este că într-un spațiu și mediu ca acesta nu se poate trage o linie tranșantă între literatură și creația populară orală. Un scriitor / un creator poate da naștere la valori estetice și fără să le fi scris. Vin să le aștearnă pe hârtie alții, cărturarii. De ce zic asta? Pentru că a trăit și s-a manifestat în satul meu natal, Mălăiești, un rapsod popular, un călugăr aproape orb, care avea știință de carte, era dotat de Dumnezeu cu un har poetic aparte și care compunea din mers versuri de cea mai bună calitate, cu o încărcătură semantică de-a dreptul remarcabilă. Se numea Moș Iftode Chioru, pe care l-am văzut și eu în copilăria mea, o dată, și care a murit pe timpul foametei din 1946-1947... Circulă, mai circulau până deunăzi versuri de ale lui, transmise din gură în gură, ca acestea:

„Merg la târg
Să iau tărâțe,
Vin acasă,
Dau la măță.

Măța bate
Din picior:
Nu mănânc
Măcar să mori!”

Acestea despre foametea de pe timpul organizării colhozurilor, care a bântuit în anii 1932-1933; dar, iată și următorul catren ce poartă, aş zice, pecetea genialității, prin spiritul de observație ieșit din comun, prin concizia formei, dar și prin perfecțiunea inimaginabilă a rimelor. Este vorba despre sfârșitul ce ne așteaptă, până la urmă, pe fiecare din noi: Moartea.

„Se scurtează pasul,
Îți slăbește glasul,
Se subție nasul -
Se apropie ceasul”...

Să revenim acum la *Cartea moldovanului*. Aflăm aici, alături de răscolitorul poem al lui Nicolae Țurcanu, o poezie de studentul Vladimir Barcaru, *Transnistriei*, alta de D. Zareșneac, *Neamul nostru*, în care cu atâta bucurie își cântă poezii (și își plâng, totodată) libertatea și dragostea față de pământul natal, dar și un mic studiu semnat de prof. I. Ursu, intitulat *Literatura moldovenească din Transnistria*. „În frumoasa și întinsa Transnistrie, spune în concluzie prof. Ursu, viața era prea puțin romantică: lipseau sau mai bine zis nu erau îngăduite subiectele, cu care tânărul scriitor moldovean ar fi putut umple volume de nuvele, de poezii și proză. Pentru dezvoltarea talentului său, scriitorul moldovean din Transnistria trebuie să-și fi alimentat sufletul cu operele scriitorilor mai de seamă ale fraților de peste Nistru ca: Alecsandri, Eminescu, Creangă și alții. Dezvoltându-se sub influența binefăcătoare a literaturii românești, tinerele talente ar fi putut da la iveală **opere de seamă, care poate ar fi intrat și în literatura universală**. Ori acest lucru n-a fost cu puțință, din cauze cunoscute”...

Nu mă întreb: ce avea să fie în această parte a lumii, dacă acel colos cu picioare de lut care a fost U.R.S.S., imperiul răului, s-ar fi prăbușit în timpul celui de-al doilea război mondial, dar zic: ce bine ar fi fost să fie ca ultimul an al existenței lui să fi fost nu 1991, ci 1941! Alta era existența noastră, astăzi. Așa, însă, au urmat atâtea tragedii, atâtea neazuri, printre care execuții în masă, deportări, foamete etc., încât nu mai poți să pricepi pentru ce s-au făcut aceste sacrificii și care a fost scopul ascuns al istoriei... Cât privește zona numită R3 a românității, acest bagaj în calea oceanului slav, sau filtru de protecție contra asimilării și rusificării, din cele multe sate și localități de moldoveni ce existau acum două, trei secole între Nistru și Bug, dar și dincolo, abia de a rămas o fâșie îngustă pe malul stâng, celelalte fiind măcinate și înghițite definitiv.

Cât despre fenomenul cultural și spiritual, se poate spune că s-a întâmplat aici ceea ce se petrece cu o lumânare, atunci când arzând, ajunge la capătul de jos; deodată își adună toate forțele, ca să arunce împrejur o lumină mare, cea mai puternică, după care...

Scriitorii originari din Transnistria s-au alăturat fraților din Basarabia, frați de suferință sub regimul totalitar - de altfel, în acești ani postbelici, au împărțit aceeași soartă cu colegii din România, căzută și ea sub cizma rusească – pentru a încerca să edifice o literatură națională... Dar cum? În Basarabia se instalase proletcultismul, abia în a doua jumătate a anilor '50, după moartea tiranului Stalin, este repusă în circulație clasică, dar și atunci ciuntită și mutilată literatură, epurată de orice notă de românism. Și, totuși, au existat perioade, scurte, de

relaxare a chingilor ideologiei și cenzurii: a doua jumătate a anilor '50 - prima jumătate a anilor '60. Apoi au venit anii '80, când se înfiripă o literatură demnă de a fi calificată astfel... Se stabilesc legături cu literatura din țară, încep să pătrundă presa și cartea românească, se formează o tânără generație cultă și bine informată care nu mai acceptă preceptele și dogmele „realismului socialist”... S-a încercat evitarea apropiatului colaps al sistemului totalitar, care se anunțase cu mult înainte, la mijlocul anilor '80, prin faimoasa perestroica și glasnostul ei, dar, până la urmă, s-a produs... Astfel, întreaga societate construită cu violență de comuniști pe parcursul deceniilor s-a dovedit a fi o cacealma, iar generații întregi au fost sacrificate pentru niște obiective himerice... Atâtea minunate talente s-au pierdut! Cine va răspunde pentru aceste monstruoase crime? Comuniștii nu obișnuiesc să își asume răspunderea pentru nimic - ei mereu o iau de la capăt ca niște smintiți ce sunt...

Acum, în ultimul deceniu și ceva, se vorbește despre o literatură basarabeană. Mă întreb: dar există, oare, o asemenea literatură? La fel cum mă întreb despre cea transnistriană... Bineînțeles că nu există. Chiar dacă termenul circulă cu îndărătnicie, până la sașietate. Chiar dacă apar cărți, monografii, studii, analize... Există o singură literatură - **literatura română, o literatură serioasă, cu mari valori, de nivel european și universal...** O literatură care, în pofida tinereții ei față de alte literaturi, a parcurs o evoluție impresionantă în cele câteva secole de la naștere, atingând apogeul în perioada interbelică în secolul al XX-lea... Cu ce vine, așadar, în literatura română scrisul literar din spațiul basarabean și cel transnistrian acum, după căderea cortinei de fier dintre frați și demararea procesului, așa numit, de sincronizare și integrare culturală? Este un subiect pe cât de complex și complicat, pe atât de controversat. Voi aduce doar o singură constatare a unui poet, tot el și lider al scriitorilor din republica Moldova: „La capitoul literatură basarabeană critica din Țară se situează, de regulă, pe poziții opuse, maniheist-extremiste: unii critici, interesați mai mult de partea ei morală, de conținutul ei mesiano-patriotic, îi declară valoarea drept incontestabilă și o revendică cu toată convingerea și sinceritatea; alții însă, în special <elitiștii> și <europeniștii>, fără a-și da osteneala de a o cunoaște și având despre ea păreri preconcepute, o tratează cu indiferență nedisimulată, de pe poziții exclusiv-expeditiv, dezbrăcând-o de virtuțile ei naționale și etichetând-o ca pe <a cincea roată la căruță> (Ion Simuț) sau respingând însăși ideea existenței unei asemenea literaturi (Nicolae Manolescu); și doar foarte puțini din ei, învingându-și inerțiile, se arată dispuși s-o analizeze de pe poziții egale, obiective, după criterii axiologice, acordând, cum e și firesc, cele mai mari credite scriitorilor tineri”.³ Dacă e să mă refer doar la autorii originari din Transnistria, voi numi pe câțiva care, așa cum a constatat noua generație de critici de la Chișinău, rezistă

³ Arcadie Suceveanu, *Deceniul literar. Puncte de vedere*, „Sud-Est”, 2002, nr. 4.

exigențelor și examenului timpului: prozatorul Vlad Ioviță, poetul Anatol Codru, mai tânărul Leo Bordeianu ș.a. Iar dacă o luăm pe un segment de timp mai extins, vedem că atitudinile față de fenomenul artistic din stânga Prutului se făcea observat și înainte de 1889 și era fixat de exponenți de primă mărime ai literaturii din România. Astfel citim într-o celebră carte:

„Șatra n-o descriu, să știe din citit ori amintire:
Dancii goi, țigănci cu sânnuri tuciurii prin coviltire
Etc. Avu-ntr-o vreme și la boi țigani voga
În regia lui Loteanu (muzica, Evgheni Doga)”⁴

Iată-l, așadar, inclus într-un poem pe un transnistrian care este compozitorul Doga. Exact așa ortografiat, cum a fost fixat în acte de cine știe ce cântărist din administrația țaristă un strămoș de al său. Și: Doga și: Evgheni, parcă ar fi vorba de Evgheni Oneghin...

Ca în întreg arealul etnocultural dacoromânesc, până astăzi este viu și în Transnistria fenomenul literar creator. Fie la nivel susținut cult, fie doar la cel semifolcloric, semicult. Aceasta, desigur, explicându-se prin mediu, prin atmosferă de formare culturală, prin școală și învățământ. Și dacă aduceam mai sus câteva frânturi din excepționalele versuri ce au supraviețuit în memoria colectivității aparținând unui rapsod orb, care demult s-a călătorit din astă lume, la încheierea acestor fugare note voi mai cita dintr-o frumoasă proză autobiografică, intitulată *Curcubeul îngemănat*, apărută în nr. 2 și 3 din revista „Destin românesc”, 2002, și semnată de un înzestrat poet, interpret de muzică populară, artist și meșter la toate, dar de meserie profesor de muzică, acum ieșit la pensie, Timotei P. Mihailov din Mălăiești:

„Ce frumos mai răsuna fluierul lui badea Cozma acolo, pe deal, în Vălicica-Mielului... Lovindu-se de costișa dealului, sunetele fluierului dădeau buzna pe Vale, acolo se loveau de Dealul Hurtopului, se răsfrângeau apoi prin vii, o luau de-a lungul costișelor de popușoaie care făceau niște labirinturi acustice împreună cu pomii grădinilor-meri, perji, prăsazi, înalți și rotați, - se loveau de el sunetele fluierului și o luau îndărăt spre Hurtop. Răsfrângându-se de mai multe ori, glasul fluierului creștea și se făcea tot mai frumos, mai puternic, de se umplea Valea, din mal în mal, cu zeci și zeci de alte glasuri de fluier și acum nu mai puteai pricepe de unde vine acea cântare: curge din Vălicica-Mielului ori se revarsă de pe Hurtop peste văi, până la capătul grădinilor... Când se oprea de cântat badea Cozma ca să-și schimbe viersul ori să-și întoarcă oile, Valea tot mai răsuna, tot mai tremura cântecul fluierului lui, pe de-asupra pomilor, peste

⁴ Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p.131.

pășuni. Într-un târziu se lăsa o liniște cu țârâit de chirieci, cu bătaie de tălăncuțe și clinchet de clopoței... Și numai glasul blând și moale al Ciobanului doinea:

Zâna badei, Zână,
Vino-napoi, vină,
Că copilul plânge,
Cu lacrimi de sânge...

Din cela mal, de pe coliba lui Moș Mitrea-i răspundea Hanuța, de se răsunau văile:

Lasă-lu să plângă,
Dumnezeu să-l strângă (de două ori).

Și iar badea Cozma:

Zâna badei, Zână,
Vino-napoi, vină,
Că vaca ne muge,
N-are cine-o mulge...

Și iar Hanuța:

Las-o ca să mugă,
Dumnezeu s-o mulgă (de două ori)

Badea Cozma iar:

Zâna badei, Zână,
Vino-napoi, vină,
Că pâinea dospește,
Pe jos se risipește...

Iar Hanuța:

Las-o să dospească,
El s-o stăpânească...

Răsuna ca din senin o trăsătură de harapnic, răscolind valea toată și toate văgăunile, de fugea mâncând pământul și mama lupului...

De nenumărate ori l-am văzut pe badea Cozma păscând oile pe Dealul Hurtopului, dar ceea ce mi-a fost dat a vedea în ziua aceea mi-a rămas în ochi pentru totdeauna. Soarele în Vale asfințise de amu, dar pe Hurtop se mai revărsa o geană purpurie, luminându-i *statura uriașă*... Deasupra capului apăruse *brâul-ciobanului*, cum îi zicem noi curcubeului, după acel brâu încă un *brâu*, mai mic. Capul lui badea Cozma purta parcă o coroană făcută din două brăie îngemănate de-o rară frumusețe. De pe cojocica lui albă se revărsau vrăstele curcubeului: roșii, galbene, verzi, albastre, - toate pâlpâiau ca niște unde colore alungindu-se una după alta, lunecau de pe cojocică, lovindu-se de covorul verde de iarbă, reflectând tot alte culori, și mai vii. Oile țigăi erau roșii ca jăraticul și parcă ar fi

ciugulit între două focuri: unul rupt din geana Soarelui, altul din vrâstele curcubeului îngemănat. Părea că vârful Hurtopului se scaldă într-o mare de foc. Făptura lui badea Cozma devenea din ce în ce mai uriașă și, ieșind din marea asta de foc cu adevărată îngăduială ciobănească, urca tot mai sus pe scările colorate ale Curcubeului Îngemănat...”

Am ținut în mod intenționat să reproduc acest final de text pătruns de atâta poezie curată și muzică divină, ca să demonstrez că izvorul creativității este viu în acea nefericită margine de lume românească, dar și pentru a motiva oarecum citatul ce urmează și care vizează, bineînțeles exagerat și oarecum laudativ, cărțile celui ce semnează aceste rânduri: „...este darul neprețuit pe care Moldova de dincolo de Nistru îl face literaturii române actuale, dar și - îndrăznim s-o spunem literaturii universale, povestitor elevat (rara avis!) căruia i-a fost dat să descopere în ținutul său de dincolo de Nistru particularități specifice pe care le aflăm și în povestirile biblice... precum și în folclorul universal, respectiv ceea ce reprezintă cu adevărat condiția umană”⁵.

Dacă, în ceea ce privește scrisul meu, stimatul critic Simion Bărbulescu mi-a dat o notă cu mult peste ceea ce știu eu că sunt, totuși, amintindu-mi de ceea ce constata sau, mai exact, prezicea profesorul I. Ursu în *Cartea moldovanului*, vreau să cred că un alt transnistrian, din noile generații, va ajunge să realizeze ceea ce nu au fost în stare predecesorii să facă - să atingă universalitatea. Atâția copii transnistrieni vin la carte în România, astăzi. Sunt mulți și de la mine din Mălăiești, și liceeni, și studenți, aici, la Iași...

Ziceam la începutul acestor rânduri că aș vrea / aș fi vrut să mă fi născut la Iași... Să fi făcut studii liceale și universitare la Iași, dar... Destinul a vrut altfel să fie. Mă bucur enorm că alți copii au parte de această favoare în viață... Mie nu mi rămâne decât să vă mai împărtășesc o doleanță secretă a mea, care e la fel de poetică și irealizabilă. Și anume: aș vrea să-mi trăiesc ultimele zile în acest minunat oraș care este Iașul, să fiu înmormântat aici, dar casa moștenită de la părinți, de care port grijă eu, oasele bunecilor și ale părinților mă cheamă lângă ele și acolo trebuie să-mi dorm somnul de veci... Drept dovadă că mi-am urmat destinul până la capăt, dar și pentru a aminti generațiilor ce vin că și Transnistria este vechi pământ românesc...

Transnistrian Destinies

This article is a survey of some important writers from Bessarabia and Transnistria. The author starts from the question whether or not there is a Bessarabian and a Transnistrian literature. The answer is that there is just Romanian literature, with gifted writers whose works compete with European and world literature. Thus the unity of origin between Romanians and Bessarabians is evidenced once more.

⁵ Simion Bărbulescu, *Vladimir Beșleagă – un mare povestitor*, „Convorbiri literare”, 1999, nr.7 (43), p.2.